

**Etelä-Savon
hyvinvointialue**

HENKILÖKOHTAISEN AVUN SOVELTAMISOHJE

Saara Tavi, sosiaalipalvelujen toimialajohtaja
päättös 5.3.2025 § 20

5.3.2025

Sisällysluettelo

1	Aluksi.....	3
2	Oikeus henkilökohtaiseen apuun	3
3	Mihin tarkoituksiin henkilökohtaista apua annetaan.....	6
3.1	Päivittäiset toimet.....	6
3.1.1	Liikkuminen.....	6
3.1.2	Asiointi.....	6
3.1.3	Kotityöt	7
3.1.4	Pukeutuminen.....	7
3.1.5	Henkilökohtainen hygienia ja WC -käynnit.....	7
3.1.6	Itsehoitoa vastaavat toimenpiteet.....	7
3.1.7	Hoiva, huolenpito ja valvonta	8
3.2	Opiskelu ja työ	9
3.2.1	Opiskelu	9
3.2.2	Työ	9
3.3	Sosiaalinen vuorovaikutus, yhteiskunnallinen osallistuminen ja vapaa-ajan toiminta	10
3.3.1	Sosiaalinen vuorovaikutus	10
3.3.2	Yhteiskunnallinen osallistuminen	10
3.3.3	Vapaa-ajan toiminta.....	11
3.3.4	Lomamatkat.....	11
4	Henkilökohtaisen avun määrä.....	11
5	Henkilökohtaisen avun toteuttamistapa.....	12
5.1	Työnantajamalli.....	12
5.2	Hyvinvointialueen oma palvelutuotanto.....	13
5.3	Palveluseteli	13
5.4	Ostopalvelu.....	13
6	Henkilökohtaisen avun kulujen korvaaminen.....	13
7	Henkilökohtaisen avun suhde muihin palveluihin	13
7.1	Tukipalvelut ja kotihoito.....	13
7.2	Lapsiperheiden kotipalvelu ja perhetyö	15
7.3	Sopimusomaishoito eli omaishoidontuki	16

7.4	Tuettu asuminen	16
7.5	Asumisen tuki: kotiin annettu, yhteisöllinen asuminen ja ympärivuorokautinen asumispalvelu	16
7.6	Päivätoiminta	18
7.7	Työtoiminta	18
7.8	Tukisuhdetoiminta.....	18
7.9	Lyhytaikainen huolenpito	18
8	Henkilökohtaisen avun prosessi.....	19
8.1	Asian vireilletulo.....	19
8.2	Palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma.....	19
8.3	Päätös	20
8.4	Päätöksen toimeenpano	21
8.4.1	Työnantajamalli.....	21
8.4.2	Hyvinvointialueen oma palvelutuotanto.....	21
8.4.3	Palveluseteli	21
8.4.4	Ostopalvelu.....	22

1 Aluksi

Uusi Vammaispalvelulaki (675/2023) on tullut voimaan vuoden 2025 alusta lukien. Lain tarkoituksena on toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa sekä ehkäistä ja poistaa niiden toteutumisen esteitä, tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista, turvata vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut.

Henkilökohtainen apu on yksi vammaispalvelulain mukaisista palveluista. Henkilökohtaisen avun tarkoituksena on, että vammaisen henkilön itsemääräämisoikeus toteutuu yhdenvertaisesti muiden kanssa niissäkin tilanteissa, joissa hän tarvitsee toisen henkilön apua.

Uuden vammaispalvelulain siirtymäaika on 1.1.2025 - 31.12.2027. Tänä aikana sovelletaan rinnakkain vanhaa vammaispalvelulakia (380/1987) ja uutta vammaispalvelulakia. Uutta vammaispalvelulakia sovelletaan kaikkiin 1.1.2025 alkaen vireille tuleviin vammaispalveluasioihin.

Hyvinvointialueella on oikeus antaa päätöksentekoa koskevia ohjeita. Tämä soveltamisohje on laadittu soveltamisohjeeksi vammaispalvelun viranhaltijoille tilanteisiin, joissa viranhaltija soveltaa uutta vammaispalvelulakia henkilökohtaisen avun osalta sekä aikaisemmin palvelun piirissä olleiden asiakkaiden että uusien asiakkaiden osalta. Ohje on lakia täydentävä, eikä sillä ole tarkoitus rajoittaa viranhaltijalle laissa säädettyä harkintavaltaa, eikä ohje estä päätöksentekoon oikeutettua viranhaltijaa yksittäistapauksessa poikkeamasta ohjeesta arvioitaessa asiakkaan yksilöllisiä tarpeita ja olosuhteita. Soveltamisohjeesta poikkeamiselle tulee kuitenkin olla perusteltu ja erityinen syy. Vammaispalvelun sosiaalityöntekijöiden ja sosionomien lisäksi soveltamisohje on tarkoitettu mm. niiden Henkilökohtaisen avun keskuksen lähihoitajien työn tueksi, jotka toteuttavat ns. henkilökohtaisen avun arviointijaksoja yhteistyössä asiakkaan ja vammaispalvelun viranhaltijan kanssa.

Soveltamisohjetta tulee lukea rinnakkain Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Vammaispalvelujen käsikirjan henkilökohtaista apua koskevien osioiden kanssa. Vammaispalvelun käsikirjasta löytyy palvelun yleisesittely ja linkkejä mm. keskeiseen henkilökohtaista apua koskevaan oikeuskäytäntöön. Soveltamisohjeessa tarkennetaan THL:n käsikirjan kansallisia ja yleisiä ohjeita Etelä-Savon hyvinvointialueen ohjeilla ja linjauksilla.

Soveltamisohjeen käytettävyyttä ja kattavuutta tarkastellaan toimeenpanosta saadun kokemuksen myötä. Soveltamisohjetta korjataan ja täydennetään tarvittaessa.

2 Oikeus henkilökohtaiseen apuun

Kun vammaispalvelun viranhaltija arvioi asiakkaan oikeutta henkilökohtaisen avun palveluun aloitetaan asian käsittely arvioimalla ensin, kuuluuko asiakas elämäntilanteensa ja toimintakykynsä puolesta Vammaispalvelulain yleisen soveltamisalan piiriin. Lain soveltamisala ja vammaispalvelulain suhde muuhun ensisijaisesti sovellettavaan lainsäädäntöön määritellään lain toisessa pykälässä.

Vammaispalvelulaki 2 § 1-2 mom.

Tätä lakia sovelletaan erityispalveluiden järjestämiseen niille vammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat vamman tai sairauden aiheuttaman pitkäaikaisen fyysisen, kognitiivisen, psyykkisen, sosiaalisen tai aisteihin liittyvän toimintarajoitteen johdosta välttämättä apua tai tukea tavanomaisessa elämässä. Tämän lain perusteella järjestetään palveluita vain, jos muussa laissa tarkoitetut palvelut eivät ole henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä. Asiakkaan edusta säädetään sosiaalihoitolain (1301/2014) 4 ja 5 §:ssä

Vammaisen henkilön palvelut järjestetään ensisijaisesti sosiaalihoitolain, terveydenhuoltolain (1326/2010), ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (980/2012), varhaiskasvatuslain (540/2018), perusopetuslain (628/1998) tai muun ensisijaisen lain perusteella.

Mikäli asiakas ei kuulu yksilöllisen tilanteensa ja toimintakykynsä perusteella vammaispalvelulain yleisen soveltamisalan piiriin tehdään henkilökohtaisen avun osalta kielteinen päätös.

Mikäli asiakkaan toimintarajoite ja elämäntilanne on sellainen, että hän kuuluu vammaispalvelulain yleiseen soveltamisalan piiriin, asian arviointia jatketaan henkilökohtaisen avun palvelukohtaisten myöntämisedellytysten osalta.

Kysymyksiä, joiden avulla voidaan arvioida sitä, onko asiakas oikeutettu henkilökohtaiseen apuun palvelukohtaisten myöntämisedellytysten osalta:

- Tarvitseeko asiakas henkilökohtaista apua päivittäisissä toimissaan, työssä tai opiskelussaan, vuorovaikutuksen mahdollistamisessa muiden ihmisten kanssa, vapaa-ajan toimintoihin osallistuakseen tai osallistuakseen yhteiskunnalliseen toimintaan?
- Tarvitseeko hän nimenomaan henkilökohtaista apua yllä mainituista toiminnoista suoriutuakseen vai voitaisiinko palvelutarpeisiin vastata yleislakien mukaisilla palveluilla?
- Jäisikö kyseessä oleva vammaisen henkilön kannalta tärkeä asia, tehtävä tai toiminta kokonaan tekemättä tai olisiko näiden toimien suorittaminen kohtuuttoman hidasta tai hankalaa ilman henkilökohtaista apua? Olisiko toiminta turvallista ilman henkilökohtaista apua?
- Tekisikö vammaisen henkilö tämän toiminnan itse, mikäli hänellä ei olisi vammaa tai pitkäaikaista sairautta?

Kun arvioidaan asiakkaan kykyä muodostaa ja ilmaista tahtonsa avun sisällöstä (voimavaraedellytys):

- Kykeneekö henkilökohtaista apua hakenut asiakas muodostamaan ja ilmaisemaan tahtonsa henkilökohtaisen avun sisällöstä itsenäisesti tai tuettuna valitsemaansa kommunikaation keinoa käyttäen?
- Kykeneekö vammainen henkilö omalla ilmaisutavallaan kertomaan tavoitteensa siitä, mitä hän haluaa avustajan avustamana tehdä? Kykeneekö hän muodostamaan ja ilmaisemaan tahtonsa toiminnan sisällön osalta?
- Toteutuuko tilanteessa asiakkaan itsemääräämisoikeus eli henkilökohtaisen avun käyttö on hänen itsenäinen päätöksensä eikä asiakkaan tahdonmuodostukseen vaikuta muut henkilöt?

Asiaa arvioidessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan. Asiakkaan oman käsityksen selvittämiseksi hänen kanssaan työskennellään tarvittaessa tuetun päätöksenteon periaatteita noudattaen. Tarvittaessa voidaan käyttää myös tuetun päätöksenteon palvelua. Työskentelyssä käytetään tarpeen mukaan tulkintakeinoja ja kommunikaation apuvälineitä ja menetelmiä. Arviointia tehtäessä voidaan ottaa huomioon myös vammaisen henkilön omaisten ja läheisten käsitykset asiakkaan omasta tahdosta. Mielipiteen selvittäminen ja sen sisältö ei voi kuitenkaan perustua kokonaan toisen henkilön näkemykseen.

Mikäli asiakas ei kykene tuettunakaan ilmaisemaan tahtoaan henkilökohtaisen avun sisällöstä palvelua ei voida järjestää asiakkaalle. Näissä tapauksissa arvioidaan henkilökohtaisen avun sijaan sitä olisiko esimerkiksi erityisen osallisuuden tuki tai valmennus asiakkaalle soveltuva palvelu. Asiakkaan oikeus osallisuuteen voidaan toteuttaa myös osana asumispalveluja, mikäli kyseessä on asumispalvelua saava asiakas.

3 Mihin tarkoituksiin henkilökohtaista apua annetaan

Henkilökohtaista apua annetaan päivittäisiin toimiin, työhön ja opiskeluun, sosiaalisen vuorovaikutuksen ja osallisuuden tukemiseksi ja vapaa-ajan toimiin. Kun arvioidaan asiakkaan oikeutta henkilökohtaiseen apuun näillä osa-alueilla tarkastellaan asiaa paitsi asiakkaan yksilöllisen tarpeen, myös tavanomaisuuden ja välttämättömyyden käsitteiden kautta.

Tavanomaisen elämän toimintoja verrataan vammattomien samaan ikäryhmään kuuluvien ja samankaltaisessa elämäntilanteessa olevien henkilöiden toimintoihin. Henkilökohtaista apua ei tule myöntää tilanteisiin, jotka poikkeavat merkittävästi vertailuryhmän tasosta eikä palvelusta aiheutuvia kustannuksia voitaisi pitää kohtuullisina, kun otetaan huomioon toiminnan tavoite, merkitys vammaiselle henkilölle ja tilanne kokonaisuudessaan. Tällöin asiakkaan henkilökohtaista apua koskeva hakemus on sellainen, joka eroaa merkittävästi siitä, mitä tavanomaiseen elämään yleisesti arvioidaan kuuluvan. Arvioinnissa on kuitenkin aina otettava huomioon myös vammaisen henkilön yksilöllinen elämäntilanne ja se, mikä yksittäistapauksessa on henkilölle tavanomaista elämää.

Apu tai tuki on välttämätöntä, jos henkilö ei ilman sitä kykene suoriutumaan kulloinkin kyseessä olevasta toiminnosta. Apu tai tuki on arvioitava välttämättömäksi myös, jos henkilön terveys tai turvallisuus vaarantuisi ilman apua tai tukea. Arviota ei tehdä sen perusteella, kuinka välttämätön itse toiminto on.

3.1 Päivittäiset toimet

Henkilökohtaista apua myönnetään välttämättömiin ja tavanomaisiin päivittäisiin toimiin. Päivittäiset toimet ovat toistuvasti tai tietyn väliajoin tapahtuvia toimia, joita vammaisen henkilö tekisi itse, mikäli hänen vammansa tai sairautensa ei tätä estäisi.

Päivittäisiä toimia koskeva henkilökohtaisen avun tuntimäärä arvioidaan asiakaskohtaisen tarpeen mukaisesti ja yksilöllisesti. Toimien ja tason tulee kuitenkin olla tavanomainen. Vertailukohtana käytetään samassa elämänvaiheessa ja -tilanteessa olevaa vammattonta väestöä.

3.1.1 Liikkuminen

Henkilökohtaista apua voidaan käyttää osana asiakkaan liikkumisen tukea. Henkilökohtainen avustaja voi avustaa asiakasta julkisen joukkoliikenteen käyttämisessä tai liikkumaan muuten avustajan avustamana. Henkilökohtaisen avun tarpeeseen tai tuntimäärään ei voida laskea sellaista aikaa, jossa avustaja kuljettaisi avustettavaa joko avustettavan tai avustajan autolla. Henkilökohtainen apu ei ole kuljetuspalvelua.

3.1.2 Asiointi

Asiointia ovat esimerkiksi asioiden hoitaminen kodin ulkopuolella tai kotona esimerkiksi Internet -yhteyksiä hyödyntäen. Tyypillisiä kodin ulkopuolisia asiointiympäristöjä ovat esimerkiksi kaupat ja erilaiset virastot.

Asiointitilanteessa avustettavan tulee olla aina itse läsnä ja ohjata avustajaa. Henkilökohtainen avustaminen asioinnissa ei tarkoita sitä, että avustaja hoitaa tai toimittaa asioita avustettavan puolesta.

3.1.3 Kotityöt

Kotitöitä ovat esimerkiksi ruuan valmistaminen, siivoaminen tai vaatteiden ja kodin tekstiilien huoltaminen sekä muut tavanomaisesti itse tehtävät kotityöt.

Henkilökohtainen avustaja toteuttaa kotitöitä avustettavan antamien tehtävien ja ohjauksen mukaisesti. Avustettava ilmaisee avun tarpeensa eikä avustaja suunnittele eikä aikatauluta tehtäviä avustettavan puolesta. Avustettava osallistuu toimiin toimintakykynsä mukaisesti. Avustettavan oma käsitys ja tahto esimerkiksi riittävästä siisteystasosta, ruokalistasta ja pyykkien pesemisestä jne. on työskentelyn lähtökohta. Kotitöiden tulee kuitenkin olla tavanomaisia ja tavanomaisen tason mukaisia.

Mikäli asiakas asuu yhteistaloudessa, huomioidaan henkilökohtaista apua koskevassa palvelutarpeen arvioimisessa yhteistalouden muiden jäsenten osallistuminen päivittäisiin toimiin. Tarkoituksena ei esimerkiksi ole, että avustaja yhdessä asiakkaan kanssa huolehtii kotitalouden koko ruokahuollosta, mikäli ennen vammautumista myös talouden muut jäsenet ovat näihin toimiin osallistuneet tai voivat näihin oman toimintakykynsä puitteissa kohtuudella ja tavanomaisen elämän periaatteita noudattaen osallistua. Toisaalta vammautuminen ei tarkoita sitä, että kaikki kotitalouden kotityöt kuuluvat vammattomille perheenjäsenille, kuten puolisolle ja lapsille vain siksi, että he toimintakykynsä puolesta kykenevät niitä hoitamaan.

Henkilökohtaisella avulla voidaan tukea myös vanhemman mahdollisuutta huolehtia hoidossaan olevan lapsen jokapäiväisestä huolenpidosta ja hänen asioidensa hoidosta.

3.1.4 Pukeutuminen

3.1.5 Henkilökohtainen hygienia ja WC -käynnit

3.1.6 Itsehoitoa vastaavat toimenpiteet

Henkilökohtaiseen apuun voi osana palvelun kokonaisuutta kuulua sellaisia avustajan toteuttamia itsehoitoa vastaavia toimenpiteitä, jotka liittyvät terveyden ylläpitoon sekä pitkäaikaisen sairauden ohjeiden mukaiseen hoitoon. Itsehoitoa vastaavia toimenpiteitä ovat esimerkiksi:

- lääkkeen antaminen
- katetrointi
- haavanhoito
- hengityslaitteen käytöstä ja toimivuudesta huolehtiminen.

Myös itsehoitoa vastaavat toimenpiteet ovat sellaisia, jotka vammaisen henkilö tekisi itse, jos toimintarojoite ei olisi esteenä. Vastaavia toimenpiteitä tekevät myös vammaisen lapsen vanhemmat, omaishoitajat ja perhehoitajat. Henkilökohtaisella avulla ei ole kuitenkaan tarkoitus korvata kotihoidon ml. kotisairaanhoidon palveluita tai muita terveydenhuollolle kuuluvia tehtäviä, joiden ei katsota olevan itsehoitoa.

Etelä-Savon hyvinvointialue Eloisa

Mikkeli: Porrassalmenkatu 35–37, 50100 Mikkeli

Savonlinna: Keskussairaalantie 6, 57120 Savonlinna

Pieksämäki: Tapparakatu 1–3, 76100 Pieksämäki

Vaihde 015 411 4100 | kirjaamo@etelasavonha.fi | www.etelasavonha.fi

Hyvinvointialueella on velvollisuus järjestää vammaiselle henkilölle ohjausta, jota itsehoidon toimenpiteiden suorittaminen edellyttää. Vastuu tämän ohjauksen antamisesta on terveydenhuollolla. Avustettava vammainen henkilö perehdyttää avustajan itsehoidollisten toimenpiteiden tekemiseen. Hyvinvointialueen tulee antaa tarvittaessa ohjausta myös avustajalle esimerkiksi siten, että avustaja osallistuu yhdessä avustettavan kanssa terveydenhuollon antamaan ohjaustilanteeseen.

Itsehoidollisia toimenpiteitä tehdään avustettavan ohjauksessa ja vastuulla. Mikäli avustettavan toimintakyky on sellainen, ettei niitä voida toteuttaa turvallisesti avustettavan ja avustajan yhteistyössä ei henkilökohtaista apua näihin toimenpiteisiin anneta, vaan palvelu annetaan kotisairaanhoidona osana kotihoitoa tai terveydenhuollon palveluna. Henkilökohtaisen avustajien mahdolliset korvausvastuukysymykset määräytyvät vahingonkorvauslain mukaan.

3.1.7 Hoiva, huolenpito ja valvonta

Jos vammainen henkilö ei kykene:

- itse muodostamaan ja ilmaisemaan tahtonsa henkilökohtaisen avun sisällöstä itsenäisesti tai tuettunakaan valitsemaansa kommunikaation keinoa käyttäen
- osallistumaan palvelunantotilanteisiin tai ohjaamaan niitä

on kysymys avustamisen sijaan hoivasta ja huolenpidosta. Henkilökohtaista apua ei ole tarkoitettu hoivan ja huolenpidon antamiseen. Asiakkaan tarvitsema hoiva ja huolenpito järjestetään henkilökohtaisen avun sijaan esimerkiksi kotihoitona, tukipalveluina, omaishoidontukena, asumispalveluna tai perhehoitona.

Mikäli henkilökohtaisen avun myöntämisedellytykset täyttyvät voimavaraedellytyksen osalta, voi henkilökohtainen apu sisältää valvontaa esimerkiksi tilanteessa, jossa asiakkaan hengitys tulee turvata tai asiakkaalta puuttuu vaarantaju.

Hoivan ja huolenpidon erottaminen henkilökohtaisesta avusta tulee ottaa huomioon erityisesti silloin kun vammaispalvelun asiakkaana on lapsi. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) mukaan lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Myös muita lapselle tärkeitä ihmissuhteita on vaalittava. Lapselle tulee turvata myös hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lapsen huollosta vastaavat yleensä hänen vanhempansa. Näin ollen vanhemmat pääsääntöisesti vastaavat myös vammaisten lastensa päivittäisistä toimista, sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden tukemisesta, osallisuudesta ja harrastuksista.

Samanaikaisesti lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää. Tällä perusteella alle 18-vuotiaalla vammaispalvelun asiakkaalla voi olla oikeus henkilökohtaiseen apuun. Tällöin vertailukohtana käytetään saman ikäistä ja samanlaisessa elämäntilanteessa olevaa vammautonta lasta. Kysymyksenasetteluna on se, mitä päivittäisiä toimia,

vuorovaikutussuhteita, osallisuuden muotoja tai harrastuksia vammaaton samanikäinen ja samankaltaisessa elämäntilanteessa oleva lapsi tai nuori tavanomaisesti tekee itsenäisesti ilman vanhempien osallistumista. Mitä nuoremmasta lapsesta on kysymys, sitä suurempi on huoltajien osuus. Vammaisenkin lapsen osalta arvioidaan myös ns. voimavaraedellytyksen toteutumista. Vammaisen lapsen tulee kyetä itse muodostamaan ja ilmaisemaan tahtonsa henkilökohtaisen avun sisällöstä itsenäisesti tai tuettuna valitsemaansa kommunikaation keinoa käyttäen. Lapsen vanhempien ja muiden läheisten käsitykset otetaan myös huomioon arviota tehdessä.

Henkilökohtaista apua ei myönnetä vanhempien jaksamisen tukemiseksi, koska vammaispalvelulain tarkoitus on toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa ja tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista. Vanhempien jaksamista tuetaan esimerkiksi sosiaalihuoltolain nojalla järjestettävillä lapsiperheiden palveluilla.

3.2 Opiskelu ja työ

3.2.1 Opiskelu

Henkilökohtaista apua myönnetään tutkintoon tai ammatin saavuttamiseen tähtäävään opiskeluun tai sellaiseen opiskeluun, joka vahvistaa vammaisen henkilön ammattitaitoa ja työllistymisedellytyksiä ml. kansanopistojen vapaan sivistystyön pitkäkestoiset koulutukset. Henkilökohtaista apua järjestetään myös lukio-opintojen mahdollistamiseksi. Ammatillinen oppilaitos vastaa opiskelun edellyttämistä avustajapalveluista (esim. ryhmäavustajat). Henkilökohtaista apua järjestetään siltä osin kuin opiskelija tarvitsee nimenomaan henkilökohtaista apua.

Opiskeluun kuuluvan matkustamisen mahdollistamiseksi järjestetään henkilökohtaista apu, kun matkustamisen katsotaan olevan tavanomaiseen elämään kuuluvaa.

Henkilökohtaista apua ei myönnetä perusopetukseen, koska tulkitsemis- ja avustajapalvelujen järjestämisvastuu on opetustoimella.

Mikäli asiakas opiskelee vaativan erityisen tuen tehtävän saaneen koulutuksen järjestäjän oppilaitoksessa eli ammatillisessa erityisoppilaitoksessa, opetuksen järjestäjän tehtävänä on järjestää opiskelijalle henkilökohtainen koulunkäyntiavustaja koulupäivän ajaksi. Näissä tapauksissa hyvinvointialue ei järjestä henkilökohtaista apua.

3.2.2 Työ

Työntekoon tai yritystoiminnan harjoittamiseen voidaan myöntää henkilökohtaista apua silloin kun työllä tai yritystoiminnalla on merkitystä apua saavan toimeentulon kannalta. Työ voi olla osa-aikaista, mutta se ei voi olla sellaista, että sillä ei ole merkitystä asiakkaan toimeentulon kannalta tai merkitys on käytännössä hyvin vähäinen.

Henkilökohtainen avustaja mahdollistaa tai helpottaa vammaisen henkilön työntekoa siten, että avustettava kykenee suoriutumaan työtehtävistään itsenäisesti. Avustaja ei tee vammaiselle henkilölle kuuluvia työtehtäviä hänen puolestaan. Avustaminen on käytännössä avustamista

esimerkiksi työn edellyttämässä liikkumisessa tai teknisten ratkaisujen käyttöön ottamisessa tai niiden käyttämisessä avustettavan antamien ohjeiden mukaisesti. Varsinaisen työsuorituksen asiakas tekee itse.

3.3 Sosiaalinen vuorovaikutus, yhteiskunnallinen osallistuminen ja vapaa-ajan toiminta

3.3.1 Sosiaalinen vuorovaikutus

Henkilökohtaista apua järjestetään sen mahdollistamiseksi, että vammaisen henkilö voi tavata ja pitää muuten yhteyttä ystäviensä, sukulaistensa ja muiden hänelle läheisten henkilöiden kanssa. Henkilökohtaista apua ei myönnetä siihen, että vuorovaikutus toteutuu avustajan ja avustettavan kesken tai palvelu toimisi korvikkeena mahdollisesti puuttuville vuorovaikutussuhteille. Avustaja voi kuitenkin auttaa vammaista henkilöä luomaan ja ylläpitämään vuorovaikutussuhteita.

3.3.2 Yhteiskunnallinen osallistuminen

Yhteiskunnallinen osallistuminen sisältää esimerkiksi järjestötoimintaan, vapaaehtoistyöhön ja poliittiseen toimintaan osallistumisen. Avustaminen yhteiskunnallisessa osallistumisessa tapahtuu vammaisen henkilön ohjauksessa. Avustaja mahdollistaa yhteiskunnallisen osallistumisen esimerkiksi avustamalla sen edellyttämässä liikkumisessa ja kokoukseen tms. tapahtumiin osallistumisessa.

3.3.3 Vapaa-ajan toiminta

Vapaa-ajan toimintoja ovat mm. erilaiset luovat, taiteelliset ja älyllistä kykyä ja ymmärrystä kehittävät harrastukset. Opiskelu, joka ei tähtää tutkintoon tai työllistymisedellytysten parantamiseen katsotaan vapaa-ajan toiminnaksi.

Vapaa-ajan toimintoja ovat myös kulttuurielämään osallistuminen, kuten konserteissa, teatterissa, elokuvissa, ravintoloissa ja muissa vapaa-ajanviettoympäristöissä käyminen sekä liikunnalliset aktiviteetit. Avustamista toteutetaan kunkin yksilöllisen aktiivisuuden mukaisesti tavanomaisen elämän periaatteen puitteissa. Vapaa-ajan toimissa avustaminen ei ole kuitenkaan sellaista, että henkilökohtainen avustaja keksii ja aikatauluttaa vapaa-ajantoimintoja avustettavalle. Henkilökohtaista apua annetaan niihin vapaa-ajan toimiin, jotka vammaisen henkilö itse nimeää ja joihin hän itse osallistuu aktiivisena toimijana. Mikäli asiakkaalla ei ole kykyä itsenäiseen harrastamiseen ja vapaa-ajantoimintoihin osallistumiseen voi erityinen osallisuuden tuki olla asiakkaalle sopivampi palvelu. Nämä toiminnot voivat toteutua myös osana asumispalvelua, mikäli asiakas on asumispalvelun piirissä.

3.3.4 Lomamatkat

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada henkilökohtainen avustaja välttämättömäksi ja tavanomaiseksi arvioidulle virkistysluonteiselle lomamatkalle. Asiassa arvioidaan, millaisia matkoja saman ikäiset ja samassa asemassa olevat henkilöt yleensä tekevät

Lomamatkan aikana käytetään ensisijaisesti päivittäisiin toimiin myönnettyjä avustustunteja, koska lomamatkojen aikana moniin päivittäisiin toimiin (esim. ruuan valmistus, siivoaminen) ei yleensä kulu samaa aikaa kuin kotona ollessa. Vasta päivittäisten tuntien käyttämisen mahdollisuuden arvioimisen jälkeen harkitaan matkan edellyttämien lisätuntien myöntämistä.

4. Henkilökohtaisen avun määrä

Päivittäisiin toimiin, opiskeluun ja työhön henkilökohtaista apua myönnetään palvelutarpeen arvioinnin tai asiakkuuden suunnittelun aikana arvioitu asiakkaan yksilöllisen palvelutarpeen mukainen tuntimäärä.

Vuorovaikutukseen, vapaa-ajan toimintaan ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen henkilökohtaista apua annetaan vähintään 30 tuntia kuukaudessa, jollei tätä pienempi tuntimäärä riitä turvaamaan vammaisen henkilön välttämätöntä avuntarvetta. Jos vammaisen henkilö ei itse halua eikä tosiasiallisesti tarvitse henkilökohtaista apua säännöksen mukaista minimimäärää, voidaan hänelle myöntää tätä pienempikin tuntimäärä. Henkilökohtaista apua voidaan myöntää vuorovaikutukseen, vapaa-ajan toimintaan ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen myös enemmän kuin 30 tuntia kuukaudessa silloin, kun se on vammaisen henkilön yksilöllinen tarve ja yhdenvertaisuus huomioon ottaen perusteltua ja välttämätöntä.

Mikäli henkilökohtaista apua myönnetään vuorovaikutuksen tukemiseen, vapaa-ajan toimintaan ja osallisuuden mahdollistamiseen alle 30 tuntia kuukaudessa päätös perustellaan selkeästi ja huolellisesti asiakkaan yksilöllisesti arvioituun palvelutarpeeseen liittyvin perustein.

5 Henkilökohtaisen avun toteuttamistapa

Etelä-Savon hyvinvointialueella on käytössä neljä henkilökohtaisen avun toteuttamistapaa. Henkilökohtainen apu voidaan toteuttaa:

1. Työnantajamallilla
2. Oma palveluna
3. Palvelusetelillä
4. Ostopalveluna

Palvelun toteuttamistavan valinta on osa palvelutarpeen arviointia ja henkilökohtaisen avun arviointijaksoa.

Henkilökohtainen apu toteutetaan yleensä siten kuin vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan on kirjattu. Hyvinvointialueella on kuitenkin oikeus päättää tarkoituksenmukaisesta henkilökohtaisen avun toteuttamistavasta. Jos asiakassuunnitelmaan kirjatusta henkilökohtaisen avun toteuttamistavasta päätetään poiketa, tulee se perustella.

5.1 Työnantajamalli

Työnantajamallissa vammaisen henkilö toimii henkilökohtaisen avustajan työnantajana. Hyvinvointialue järjestää työnantajalle neuvonta- ja ohjauspalvelua. Työnantaja käyttää ohjausta ja neuvontaa oman harkintansa ja tarpeensa mukaan. Hyvinvointialue voi toimia myös palkan sijaismaksajana. Työnantaja voi huolehtia palkanmaksun ja siihen liittyvät toimet myös itse.

Työnantajamallin valinta henkilökohtaisen avun toteuttamistavaksi edellyttää että:

- asiakas kykenee toimimaan hyvinvointialueen ohjaus- ja neuvontapalvelun turvin avustajansa työnantajana
- asiakkaalla on edellytyksiä työnantajuuteen ja työnjohtoon liittyvään päätöksentekoon. Asiakas on sitoutunut työnantajana toimimiseen liittyvään vastuunkantoon. Myös ns. sijaistyönantajuus on mahdollista. Tällöin työnantajana toimii avustettavan laillinen edustaja, kuten edunvalvoja tai huoltaja.
- Asiakas antaa suostumuksensa työnantajana toimimiseen. Suostumus kirjataan asiakassuunnitelmaan.

Lähtökohtaisesti henkilökohtaisen avustajan tulee olla perheen ulkopuolinen henkilö. Henkilökohtaisena avustajana voi kuitenkin erityisestä syystä toimia vammaisen henkilön perheenjäsen, jos sitä voidaan pitää vammaisen henkilön edun mukaisena ja hänelle sopivana ja tarkoituksenmukaisena ratkaisuna. Tällaisia tilanteita ovat äkillinen tai tilapäinen tarve (avustajan sairastuminen, lomamatkan aikainen avustaminen), vaikeus löytää perheen ulkopuolista avustajaa, toimintarajoitteeseen liittyvä erityinen syy tai lapsen etu. Yleensä perheenjäsenten työskentely henkilökohtaisena avustajana liittyy työnantajamalliin, mutta rajaus koskee kaikkia henkilökohtaisen avun toteuttamistapoja. Perheenjäseniksi katsotaan vammaisen henkilön puoliso, lapsi, vanhempi ja isovanhempi. Jos perheenjäsen toimii henkilökohtaisena avustajana, hän ei voi

toimia samaan aikaan omaishoitajana. Perheenjäsen ei voi myöskään toimia sekä vammaisen henkilön edunvalvojana että henkilökohtaisena avustajana.

5.2 Hyvinvointialueen oma palvelutuotanto

Etelä-Savon hyvinvointialueella työskentelee henkilökohtaisia avustajia, joiden työtehtävänä on toteuttaa vammaispalvelulain mukaista henkilökohtaista apua. Henkilökohtaiset avustajat ovat työsuhteessa hyvinvointialueeseen ja hyvinvointialue huolehtii kaikista työnantajavelvoitteista.

5.3 Palveluseteli

Palvelusetelin valinta henkilökohtaisen avun toteuttamistavaksi edellyttää, että asiakas kykenee toimimaan itsenäisesti kuluttaja-asemassa markkinoilla. Asiakas käyttää omaa valinnanvapauttaan palveluseteliyrittäjän valinnassa. Palvelua koskeva sopimus tehdään asiakkaan ja yrityksen välille. Hyvinvointialue ei ole sopimuksessa osapuolena. Hyvinvointialue kuitenkin valvoo osana järjestämistehtäväänsä myös palvelusetelillä palvelua antavia yrityksiä. Hyvinvointialue on antanut palveluseteleistä yleisen sääntökirjan ja erikseen henkilökohtaisen avun palveluseteliä koskevan sääntökirjan. Asiakkaalla on oikeus kieltäytyä palvelusetelistä.

5.4 Ostopalvelu

Hyvinvointialue on kilpailuttanut henkilökohtaista apua ostopalveluna toteuttavat yritykset. Ostopalvelun toteuttaja valitaan hyvinvointialueen ostopalvelusopimuskumppaneiden joukosta kuntakohtaisessa hintajärjestyksessä. Kilpailutuksen ehtojen mukaisesti hintaan perustuva etusijajärjestys voidaan ohittaa ainoastaan erityisestä syystä. Tällainen voi olla esimerkiksi tilanne, jossa sama palveluntuottaja on antanut palvelua jo pidemmän aikaa asiakkaalle ja palveluntuottajan vaihdoksen arvioidaan vaikuttavat haitallisesti asiakassuhteeseen.

Henkilökohtainen apu voidaan toteuttaa myös eri toteuttamistapojen yhdistelmällä.

6 Henkilökohtaisen avun kulujen korvaaminen

Henkilökohtaisen avun palvelusta syntyy muitakin kuluja kuin työsuhteeseen liittyviä. Näitä ovat esimerkiksi liikkumiseen liittyvät kustannukset, erilaiset tapahtumien lippukulut ja muut osallistumismaksut. Nämä kulut korvataan asiakkaalle jälkikäteen tositteita vastaan. Hyvinvointialue korvaa henkilökohtaisen avun kuluja kuukausittain viiteenkymmeneen (50) euroon saakka tositteita vastaan ilman erillistä viranhaltijapäätöstä. Tämän summan ylittävistä kuluista tehdään erillinen viranhaltijapäätös.

7 Henkilökohtaisen avun suhde muihin palveluihin

7.1 Tukipalvelut ja kotihoito

Tukipalvelut ja kotihoito ovat Sosiaalihuoltolain (2014/1301) mukaisesti annettavina palveluina ensisijainen palvelu Vammaispalvelulain mukaiseen henkilökohtaiseen apuun nähden. Suurin osa tavanomaisista päivittäisistä toimista kuuluu myös tukipalvelujen ja kotihoidon piiriin.

Tukipalveluilla tarkoitetaan palveluja, joilla luodaan ja ylläpidetään henkilön kodissa sellaisia olosuhteita, että hän voi suoriutua jokapäiväiseen elämään kuuluvista toiminnoista mahdollisimman itsenäisesti, sekä palveluja, joiden avulla henkilö voi saada hyvinvointia tuottavaa sisältöä elämäänsä. Tukipalveluina järjestetään henkilön yksilöllisen tarpeen mukaan ateriapalvelua, vaatehuoltopalvelua, siivouspalvelua, asiointipalvelua sekä osallisuutta ja sosiaalista kanssakäymistä edistävää tai tukevaa palvelua. Tukipalveluja järjestetään henkilölle, joka tarvitsee niitä sillä perusteella, että hänen toimintakykynsä on alentunut korkean iän, sairauden, vamman tai muun vastaavan syyn vuoksi. Lisäksi tukipalveluja järjestetään henkilölle, joka tarvitsee niitä erityisen perhe- tai elämäntilanteen perusteella.

Kotihoitoa järjestetään samoin perustein kuin tukipalvelujakin. Kotihoidolla tarkoitetaan palvelua, jolla huolehditaan, että henkilö suoriutuu jokapäiväiseen elämään kuuluvista toiminnoista kodissaan ja asuinympäristössään. Kotihoitoon kuuluu asiakkaan yksilöllisen tarpeen mukainen hoito ja huolenpito, toimintakykyä ja vuorovaikutusta edistävä ja ylläpitävä toiminta, muu henkilön suoriutumista tukeva toiminta sekä terveydenhuoltolain 25 §:ssä tarkoitettu kotisairaanhoido. Kotihoitoa järjestetään henkilön tarpeen mukaan vuorokaudenajasta riippumatta.

Tukipalvelu sisältää siis ateriapalvelun, vaatehuoltopalvelun, siivouspalvelun, asiointipalvelun ja osallisuutta ja sosiaalista kanssakäymistä edistävää tai tukevaa palvelua. Nämä ovat myös tyypillisiä päivittäisiä toimia, joihin annetaan henkilökohtaista apua. Kotihoitoa annetaan jokapäiväiseen elämään kuuluvista toiminnoistaan suoriutumiseen asiakkaan kodissa ja hänen asuinympäristössään. Eli myös kotihoidon ja henkilökohtaisen avun käyttötarkoitukset ovat osittain päällekkäiset. Esimerkiksi peseytymisessä avustaminen on kotihoitoa, mutta henkilökohtaista apua voidaan antaa henkilökohtaiseen hygieniaan liittyviin avun tarpeisiin. Henkilökohtaiseen apuun nähden ensisijaiset tukipalvelut ja kotihoito sisältävät myös vuorovaikutusta edistävää ja ylläpitävää toimintaa samoin henkilökohtainen apu.

Asiakkaan hoivan ja huolenpidon tarpeisiin ei anneta henkilökohtaista apua, vaan vammaispalvelulakiin nähden ensisijaisia sosiaalihuollollisia palveluja, kuten tukipalveluja tai kotihoitoa. Myös omaishoidontuki sisältää usein hoidon ja huolenpidon elementtejä. Hoito ja huolenpito muodostaa kokonaisuuden, johon kuuluu huolehtimista asiakkaan yksilöllisistä perustarpeista, kuten ravinnon saannista, peseytymisestä ja muusta henkilökohtaisesta hygieniasta sekä pukeutumisesta. Siihen voi kuulua myös terveydenhuollollisia tehtäviä, kuten lääkehoitoa ja asiakkaan havainnointiin liittyviä toimenpiteitä. Hoito -käsitteen terveydenhuollollinen ulottuvuus pitää sisällään sellaisia kotihoidon työntekijän toteuttamia itsehoitoa vastaavia toimenpiteitä, jotka liittyvät terveyden ylläpitoon sekä pitkäaikaisen sairauden ohjeiden mukaiseen hoitoon.

Kotihoitoon sisältyy toimintakykyä ja vuorovaikutusta edistävä ja ylläpitävä toiminta. Vuorovaikutus tarkoittaa asiakkaan kohtaamista, joka ei rajoitu pelkästään mahdollisimman nopeisiin fyysisiin hoitotoimenpiteisiin. Kotihoidon toimintakykyä ja vuorovaikutusta edistävä toiminta koskee vuorovaikutusta, joka toteutuu palvelua antavan työntekijän ja asiakkaan kesken. Toimintakyvyn edistämiseen ja ylläpitämiseen voi sisältyä esimerkiksi kotiaskareiden tekemistä yhdessä asiakkaan kanssa. Muu henkilön suoriutumista tukeva toiminta voi käsittää esimerkiksi asiakkaan avustamista tai tukemista ulkoilussa ja kodin ulkopuolella tapahtuvassa asioinnissa sekä sähköiseen asiointiin liittyvien välineiden käytössä asiakkaan tietosuoja huomioon ottaen.

Etelä-Savon hyvinvointialue Eloisa

Mikkeli: Porrassalmenkatu 35–37, 50100 Mikkeli

Savonlinna: Keskussairaalantie 6, 57120 Savonlinna

Pieksämäki: Tapparakatu 1–3, 76100 Pieksämäki

Vaihe 015 411 4100 | kirjaamo@etelasavonha.fi | www.etelasavonha.fi

Aina ennen henkilökohtaisen avun myöntämistä päivittäisiin toimiin, tulee selvittää yhteistyössä ikääntyneiden palvelujen palveluohjauksen viranhaltijoiden kanssa asiakkaan mahdollisuudet saada tukipalveluja ja kotihoitoa jokapäiväiseen elämään kuuluviin toimintoihin.

7.2 Lapsiperheen kotipalvelu ja perhetyö

Sosiaalihuoltolain nojalla myönnettävä lapsiperheen kotipalvelu on tarkoitettu ennaltaehkäiseväksi ja varhaisen tuen palveluksi, jonka tehtävänä on tukea perheen jaksamista ja pärjäämistä joko tilapäisissä tai pidempiaikaisissa kuormittavissa tilanteissa. Lapsiperheiden kotipalvelu on osa tavoitteellista, suunnitelmallista ja määräaikaista yhdessä perheen ja yhteistyötahojen kanssa tehtävää vanhemmuuden sekä arjessa selviytymisen tukemista. Tavoitteena on muun muassa perheen omien voimavarojen vahvistaminen, mikä tapahtuu opastamalla perhettä lasten- ja kodinhoidossa ja vahvistamalla arjen hallintaa. Kotipalveluna annettava apu voi olla myös konkreettista auttamista kotitöissä.

Kotipalvelua annetaan toimintakykyä alentavan syyn tai erityisen perhe- tai elämäntilanteen perusteella. Toimintakykyä alentavia syitä ovat sairaus, synnytys, vamma tai muu vastaavanlainen syy kuten uupumus. Erityisellä perhetilanteella tarkoitetaan esimerkiksi vanhempien erotilannetta tai perheenjäsenen kuolemaa. Elämäntilanne voi aiheuttaa tuen tarvetta myös muun omaisen tai läheisen vaikean sairauden tai kuoleman johdosta. Erityinen perhetilanne voi olla myös perheessä, jossa on vammaisen lapsi, kaksoset tai aikuinen läheinen hoidettavana.

Lapsiperheiden kotipalveluun sisältyy perheen yksilöllisen tarpeen mukaan hoito ja huolenpito, lapsen hoidon ja kasvatuksen tukeminen, aterioiden valmistamiseen, vaatteiden huoltamiseen ja kodin siisteydestä huolehtimiseen liittyvät tehtävät ja muiden jokapäiväiseen elämään kuuluvien tehtävien ja toimintojen suorittaminen tai niissä avustaminen. Lapsiperheellä on oikeus saada välttämätön tarkoitettu kotipalvelu, jos lapsen hyvinvoinnin turvaaminen ilman niitä ei ole mahdollista synnytyksen, sairauden, vamman tai muun vastaavan toimintakykyä alentavan syyn taikka erityisen perhe- tai elämäntilanteen vuoksi.

Perhetyöllä tarkoitetaan hyvinvoinnin tukemista sosiaaliohjauksella ja muulla tarvittavalla avulla tilanteissa, joissa asiakas ja hänen perheensä tai asiakkaan hoidosta vastaava henkilö, tarvitsevat tukea ja ohjausta omien voimavarojen vahvistamiseksi ja keskinäisen vuorovaikutuksen parantamiseksi. Perhetyötä annetaan erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren terveyden ja kehityksen turvaamiseksi. Perhetyö liittyy vanhemmuuden tukemiseen, lasten hoidon ja kasvatuksen ohjaamiseen, kodin arjen ja arkirutiinien hallintaan, perheen toimintakyvyn vahvistamiseen uusissa tilanteissa, perheen vuorovaikutustaitojen tukemiseen ja sosiaalisten verkostojen laajentamiseen tai syrjäytymisen ehkäisyyn. Hyvinvointialueen on järjestettävä maksutta perhetyötä erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten terveyden ja kehityksen turvaamiseksi.

Sekä perhetyö että lapsiperheiden kotipalvelu ovat yleislain nojalla annettavia yleisiä perhepalveluja ja siten ensisijaisia palveluja henkilökohtaiseen apuun nähden. Näihin palveluihin on oikeus perheillä, joissa on vammaisen lapsi ja toisaalta perheet, joissa vanhempi on vammaisen tai pitkäaikaissairas.

Etelä-Savon hyvinvointialue Eloisa

Mikkeli: Porrassalmenkatu 35–37, 50100 Mikkeli

Savonlinna: Keskussairaalantie 6, 57120 Savonlinna

Pieksämäki: Tapparakatu 1–3, 76100 Pieksämäki

Vaihde 015 411 4100 | kirjaamo@etelasavonha.fi | www.etelasavonha.fi

7.3 Sopimusomaishoito eli omaishoidontuki

Omaishoidontuella tarkoitetaan kokonaisuutta, johon kuuluvat hoidettavalle annettavat tarvittavat palvelut, omaishoitajalle maksettava hoitopalkkio ja vapaa sekä omaishoitoa tukevat palvelut. Omaishoidon tukea voidaan myöntää sekä pitkä- että lyhytaikaisen tarpeen perusteella silloin, kun omaisen antama hoito tai avustaminen on hoidettavan edun mukaista ja edellytykset omaishoidon toteuttamiseksi ovat olemassa.

Omaishoidontukea ja henkilökohtaista apua on mahdollista saada samaan aikaan. Vammaisen henkilön avun ja tuen tarvetta tulee arvioida yksilöllisesti siten, että palvelut muodostavat henkilön tarpeita vastaavan kokonaisuuden.

Henkilökohtaisen avun tuntimäärä voi vaikuttaa sopimusomaishoitoon siten, että mitä enemmän asiakkaalle annetaan henkilökohtaista apua, sitä pienempi on omaishoidon sitovuus. Henkilökohtaisen avun määrä voi siis vaikuttaa omaishoidontuen tasoon.

Sama henkilö ei voi toimia sekä henkilökohtaisena avustajana että omaishoitajana

7.4 Tuettu asuminen

Tuettu asuminen on sosiaalihuoltolain mukainen palvelu. Tuetulla asumisella tarkoitetaan itsenäistä asumista, jota tuetaan sosiaaliohjauksella ja muilla sosiaalipalveluilla. Tuettua asumista järjestetään henkilölle, joka erityisestä syystä tarvitsee hyvinvointialueen apua tai tukea itsenäiseen asumiseen tai itsenäiseen asumiseen siirtymisessä. Sosiaaliohjaus kuuluu keskeisesti tuetun asumisen sisältöön ja sitä on siten annettava kaikille tuetun asumisen asiakkaille.

Sosiaaliohjauksella tarkoitetaan yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen neuvontaa, ohjausta ja tukea palvelujen käytössä sekä yhteistyötä eri tukimuotojen yhteensovittamisessa. Tavoitteena on yksilöiden ja perheiden hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen vahvistamalla elämänhallintaa ja toimintakykyä. Sosiaaliohjauksen palvelua voidaan tuetussa asumisessa täydentää esimerkiksi tukipalveluilla, kotihoidolla tai sosiaalisella kuntoutuksella.

Tuettua asumista järjestetään henkilöille, jotka tarvitsevat tukea itsenäiseen asumiseen tai itsenäiseen asumiseen siirtymisessä. Tuettua asumista voidaan käyttää tukimuotona esimerkiksi lievästi kehitysvammaisilla nuorilla tai autismin kirjoon kuuluvilla henkilöillä.

7.5 Asumisen tuki: kotiin annettu, yhteisöllinen asuminen tai ympärivuorokautinen asumispalvelu

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada asumisen tukea, jos hän tarvitsee apua tai tukea voidakseen hoitaa päivittäiset toimensa. Asumisen tukea voivat saada sekä jatkuvasti ja runsaasti että myös vähemmän, mutta välttämättä apua tarvitsevat henkilöt. Päivittäisillä toimilla tarkoitetaan toimia, joita ihmiset elämässään tekevät joka päivä tai harvemmin, mutta kuitenkin toistuvasti tietyin väliajoin.

Asumisen tuen tarkoitus on, että vammaisen henkilö voi asua mahdollisimman itsenäisesti silloinkin, kun hän tarvitsee apua tai tukea asumisessa. Asumisen tuki sisältää tarvittavan avun ja

tuen päivittäisissä toimissa, vuorovaikutuksessa, osallisuudessa sekä, niissä itsehoitoa vastaavissa toimenpiteissä, jotka liittyvät terveyden ylläpitoon ja pitkäaikaisen sairauden ohjeiden mukaiseen hoitoon. Asumisen tuki voidaan järjestää yksittäiseen asuntoon tai ryhmämuotoisesti toteutettuun asumiseen. Asumisen tukeen on liitettävä tarvittaessa terveydenhuoltolain perusteella kotiin järjestettäviä terveydenhuollon palveluita taikka sosiaalihoitolain tai muiden lakien perusteella järjestettäviä palveluita siten, että ne muodostavat henkilön yksilöllisten tarpeiden mukaisen palvelukokonaisuuden. Henkilökohtainen apu voi olla yksi asumisen tuen toteuttamistavoista.

Yhteisöllisellä asumisella tarkoitetaan hyvinvointialueen järjestämää asumista esteettömässä ja turvallisessa asumisyksikössä, jossa henkilön hallinnassa on hänen tarpeitaan vastaava asunto ja jossa asukkaille on tarjolla sosiaalista kanssakäymistä edistävää toimintaa. Yhteisöllistä asumista järjestetään henkilölle, joka tarvitsee sitä sillä perusteella, että hänen toimintakykynsä on alentunut ja hoidon ja huolenpidon tarpeensa kohonnut korkean iän, sairauden, vamman tai muun vastaavaan syyn vuoksi.

Yhteisölliseen asumiseen kuuluu, että asukkaille on tarjolla sosiaalista kanssakäymistä edistävää toimintaa. Tällä tarkoitetaan ensisijaisesti asumisyksikön asukkaiden keskinäistä vuorovaikutusta, johon asumisyksikössä on tarjolla yhteisiä tiloja ja sosiaalista kanssakäymistä edistävää tarjontaa.

Ympäri vuorokautisella palveluasumisella tarkoitetaan asumista yhteisöllistä toimintaa tarjoavassa esteettömässä ja turvallisessa hoivakodissa, palvelukodissa tai vastaavassa asumisyksikössä, jossa henkilöllä on hänen tarpeitaan vastaava asunto ja jossa hän saa asumisyksikön henkilöstöltä viipymättä ja vuorokaudenajasta riippumatta hoitoa ja huolenpitoa myös äkilliseen tarpeeseensa.

Ympäri vuorokautinen palveluasuminen sisältää henkilön yksilöllisen tarpeen mukaisen vuorokaudenajasta riippumattoman hoidon ja huolenpidon ml. lääkehoidon, toimintakykyä ylläpitävän ja edistävän toiminnan, ateriat, vaatehuollon, siivouksen sekä osallisuutta ja sosiaalista kanssakäymistä edistävän toiminnan.

Mikäli vammaisen henkilö saa vammaispalvelulain mukaisen asumisen tuen tai sosiaalihoitolain mukaisen asumispalvelun yhteisöllisen asumisen yksikössä tai ympärivuorokautisen asumisen yksikössä, hänelle voidaan myöntää henkilökohtaista apua vain niihin tarkoituksiin, jotka eivät sisälly asumispalvelun sisältöön. Näitä voivat olla osallisuuden tukeminen, asiakkaan yksilölliset asumispalveluyksikön ulkopuolella toteutuvat vapaa-ajan toiminnot ja asumispalveluyksikön ulkopuolella tapahtuvien sosiaalisten suhteiden tukeminen. Mikäli asumispalveluyksikön toiminta sisältää myös asumispalveluyksikön ulkopuolisessa vuorovaikutuksessa, vapaa-ajan toiminnoissa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa avustamista ja ohjaamista henkilökohtaista apua myönnetään tämän avustamisen ulkopuolisiin tarpeisiin. Asumispalveluyksikön palvelujen sisältö ja kattavuus määritellään hyvinvointialueen ja yksityisten asumispalveluntuottajien välisessä ostopalvelusopimuksessa. Samoja periaatteita noudatetaan myös silloin kuin asiakas asuu hyvinvointialueen omassa asumispalveluyksikössä. Henkilökohtaista apua järjestetään asiakkaan itse ilmaiseman tarpeen perusteella, ei esimerkiksi asumispalveluyksikön henkilökunnan aloitteesta.

Etelä-Savon hyvinvointialue Eloisa

Mikkeli: Porrassalmenkatu 35–37, 50100 Mikkeli

Savonlinna: Keskussairaalantie 6, 57120 Savonlinna

Pieksämäki: Tapparakatu 1–3, 76100 Pieksämäki

Vaihde 015 411 4100 | kirjaamo@etelasavonha.fi | www.etelasavonha.fi

7.6 Päivätoiminta

Päivätoiminta on itsenäinen palvelumuoto, eikä siihen voida erikseen myöntää henkilökohtaista apua. Mikäli henkilö tarvitsee yksilöllisesti järjestettävää apua, tukea tai ohjausta päivätoiminnassa, on se järjestettävä osana päivätoimintaa.

7.7 Työtoiminta

Työtoiminta on itsenäinen palvelumuoto, eikä siihen voida erikseen myöntää henkilökohtaista apua. Mikäli henkilö tarvitsee yksilöllisesti järjestettävää apua, tukea tai ohjausta työtoiminnassa, on se järjestettävä osana työtoimintaa.

7.8 Tukisuhdetoiminta

Erityistä tukea tarvitsevalle lapselle tai hänen perheelleen voidaan Sosiaalihuoltolain perusteella järjestää tukihenkilö- tai perhe lapsen terveyden tai kehityksen turvaamiseksi. Tavoite poikkeaa tällöin lapselle myönnettävästä henkilökohtaisesta avusta, jossa on kysymys tukea vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa sekä ehkäistä ja poistaa niiden toteutumisen esteitä, tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista. Tukisuhdetoiminta on sosiaalihuoltolain mukainen lapsiperheiden palvelu. Tukihenkilöitä on järjestetty jossain määrin myös muista palvelutehtävistä ja myös täysi-ikäisille henkilöille.

7.9 Lyhytaikainen huolenpito

Oman perheen tai muun läheisen kanssa asuvalla vammaisella henkilöllä on oikeus saada lyhytaikaista huolenpitoa silloin, kun huolenpidosta vastaavat läheiset ovat omaan elämäänsä liittyvien velvoitteiden taikka levon tai virkistykseen tarpeen vuoksi lyhytaikaisesti estyneet huolehtimasta vammaisesta henkilöstä, joka tarvitsee silloin apua tai tukea päivittäisissä toimissa tai valvontaa turvallisuuden vuoksi.

Lyhytaikaista huolenpitoa annetaan vammaisille lapsille silloin, kun kunta ei järjestä perusopetuslain perusteella sellaista aamu- tai iltapäivätoimintaa, joka vastaa vammaisen lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Lyhytaikaista huolenpitoa voidaan järjestää myös koulujen loma-aikoina vanhempien työssäkäynnin ajan taikka huolenpidosta vastaavan henkilön lepoaikana.

Lyhytaikaista huolenpitoa voidaan toteuttaa myös vammaisen henkilön kotona, esimerkiksi kotiin annettavana perhehoitona. Lyhytaikaista huolenpitoa voidaan toteuttaa henkilökohtaisena tai ryhmässä annettavana palveluna taikka osana muuta palvelua. Joissakin tapauksissa on mahdollista, että lyhytaikaista huolenpitoa annetaan osana henkilökohtaista apua, mutta tällöinkin on huolehdittava, että asiakkaan kohdalla täyttyvät henkilökohtaisen avun vammaispalvelulain yleiseen soveltamisalaan ja palvelukohtaiseen soveltamisalaan liittyvät edellytykset.

8 Henkilökohtaisen avun prosessi

8.1 Asian vireilletulo

Henkilökohtaista apua koskeva asia tulee vireille ja viranhaltijan käsiteltäväksi samoilla tavoilla kuin muutkin sosiaalihuollon palvelut. Asia tulee vireille, kun henkilö on itse yhteydessä sosiaalihuoltoon tai muuta kautta tulee tietoon, että henkilö on mahdollisesti sosiaalihuollon tarpeessa. Kirjallinen hakemus on yleensä selkein lähtökohta asian käsittelyn kannalta. Asiaa käsittelevän viranhaltijan suostumuksella asiakas tai hänen laillinen edustajansa voi laittaa asian vireille myös suullisesti.

8.2 Palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma

Henkilökohtaista apua koskeva palvelutarpeen arviointi on jossain määrin asiakaskohtaisesti vaihteleva prosessi, jonka aikana viranhaltija käyttää asiakkaan terveydentilaa ja toimintakykyä koskevia selvityksiä ja asiakirjoja arvioinnin tukena. Palvelutarpeen arvioinnin hyvä lähtökohta on henkilökohtaista apua koskeva hakemus, josta parhaassa tapauksessa käy jo kattavasti ilmi asian arvioimisen kannalta keskeisiä seikkoja kuten:

- Asiakkaan vamma tai pitkäaikaissairaus ja toimintakyvyn rajoitteet
- Vamman tai sairauden pitkäaikaisuus tai pysyvyys
- Mihin tarkoituksiin asiakas hakee henkilökohtaista apua ja mikä on hänen oma arvionsa tarvittavasta tuntimäärästä

Palvelutarpeen arvioinnin tekemiseksi vammaispalvelun viranhaltija tutustuu soveltuvilta osin asiakkaan potilastietoon. Mikäli potilastietojen tarkastelemisen kautta ei selviä kaikki terveydentilaan liittyvät asian käsittelyn kannalta merkitykselliset tiedot, asiakkaalta voidaan pyytää lisäselvityksenä lääkärinlausuntoa hänen terveydentilastaan ja toimintakyvystään.

Viranhaltija täydentää terveystietoja ja hakemusta tekemällä kotikäynnin asiakkaan luokse. Kotikäynnin tarkoituksena on selvittää tai tarkentaa ainakin seuraavia seikkoja:

- Millainen asiakkaan toimintakyky kotikäynnillä tehtävien havaintojen perusteella
- Kuuluuko asiakas vammaispalvelulain yleiseen soveltamisalaan ja vammaispalvelulain palvelukohtaiseen soveltamisalaan
- Mikä on asiakkaan oma käsitys siitä, mihin päivittäisiin toimiin ja vapaa-ajan toimintoihin, osallisuuteen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen tukemiseen asiakas hakee henkilökohtaista apua ja mikä on hänen arvionsa tarvittavasta tuntimäärästä. Samoin selvitetään asiakkaan käsitys työhön tai opiskeluun tarvittavasta henkilökohtaisesta avusta ja tuntimäärästä, mikäli asiakas käy töissä tai on opiskelija.

Mikäli henkilökohtaisen avun hakemukseen ei tehdä hakemuksen, lääkärinlausunnon ja kotikäynnillä selvitettyjen seikkojen perusteella hylkäävää päätöstä prosessi jatkuu henkilökohtaisen avun arviointijaksolla. Henkilökohtaisen avun arviointijakson toteuttaa

Henkilökohtaisen avun keskuksen lähihoitaja. Arviointijakson tarkoitus on tarkentaa sitä, mihin tarkoituksiin asiakas henkilökohtaista apua tarvitsee, kuinka monta tuntia palvelua tarvitaan, milloin apua tarvitaan ja mikä on asiakkaalle soveltuva henkilökohtaisen avun toteuttamistapa. Jakso toteutetaan asiakkaan kodissa ja hänen muissa toimintaympäristöissään, mikäli asiakas antaa tähän luvan. Mikäli asiakas ei anna lupaa kotona tehtävään arviointiin, arviointijakso toteutetaan toimistossa ja muissa toimintaympäristöissä asiakasta haastatellen ja tarvittaessa yhdessä toimien. Arviointijakson pituus ja sisältö sovitaan asiakkaan kanssa. Asiakkaalle myös kerrotaan arviointijaksoon liittyvistä kirjaamiskäytännöistä.

Arviointijakson toteuttaja kirjaa jakson perusteella kirjallisen yhteenvedon, joka sisältää ainakin seuraavat osa-alueet:

- Kuvaus arviointijakson työskentelystä: Käynnit, käytetyt menetelmät jne.
- Asiakkaan toimintakyvyn arviointi RAI -Cha mittaristoa käyttäen
- Avustustarpeen arvioiminen tuntia/osa-alue/viikko
- Mille viikonpäiville ja kellonaikoihin avustustarve kohdistuu
- Sisältääkö avustaminen ns. itsehoidollisissa toimenpiteissä avustamista
- asiakkaalle soveltuvan palvelun toteuttamistavan arvioiminen.

Arviointijakson yhteenvedo käydään läpi asiakkaan kanssa ja yhteenvedo luovutetaan asiakkaalle arviointijakson päätteeksi.

Asiakkaan omatyöntekijä kirjaa hakemuksen, kotikäynnin ja arviointijakson yhteenvedon sekä mahdollisten muiden selvitysten ja asiakirjojen perusteella palvelutarpeen arviointia koskevan asiakirjan. Mikäli palvelutarpeen arvioinnin jälkeen asiakkaalle myönnetään henkilökohtainen apu kirjataan palvelutarpeen arvioinnin lisäksi asiakassuunnitelma.

8.3 Päätös

Palvelutarpeen arvioinnin jälkeen asiakkaan asioista vastaava viranhaltija eli asiakkaan omatyöntekijä tekee palvelua koskevan päätöksen.

Myönteiseen päätökseen kirjataan mm.:

- Kuinka monta tuntia palvelua myönnetään viikoittain/kuukausittain kuhunkin tarkoitukseen ja milloin palvelua annetaan
- Henkilökohtaisen avun toteuttamistapa ja sen perustelut
- Henkilökohtaisen avustajan kustannusten korvaaminen kuitteja vastaan, ilman erillistä palvelupäätöstä

- Henkilökohtaisen avustajan loma-aikojen ja muiden suunniteltujen poissaolojen sekä äkillisten poissaolojen sijaistamisten toteuttamistapa

Mikäli asiakkaalle myönnetyt avustustunnit tai avustustarpeet ja hänen hakemuksessaan esittämät vaatimukset poikkeavat toisistaan, tehdään palvelusta osittain myönteinen päätös. Päätökseen kirjataan asiakkaan vaatimus avustustarpeista ja myönnettävistä tunteista osa-alueittain ja mihin tuntimäärään palvelutarpeen arvioinnin perusteella on kullakin osa-alueella päädytty. Perustelut hakemuksen ja päätöksen väliselle erolle kirjataan huolellisesti palvelua koskevaan päätökseen. Tyypillisesti tällöin on kyseessä arviointijakson yhteenvedon ja asiakkaan oman näkemyksen välisestä erosta.

Mikäli sosiaalisen vuorovaikutuksen tukemiseen, osallisuuteen ja vapaa-ajan toimintoihin myönnetään alle 30 tuntia kuukaudessa, on asia perusteltava selkeästi palvelua koskevassa päätöksessä.

Päätös tehdään pääsääntöisesti toistaiseksi voimassa olevana. Päätös voi kuitenkin olla määräaikainen, jos henkilön oma etu, yksilöllinen tilanne tai palvelun luonne edellyttävät määräaikaista päätöstä.

8.4 Päätöksen toimeenpano

Päätöksen tekemisen jälkeen päätös toimeenpannaan eli palvelun toteuttamisen aloittamiseksi

8.4.1 Työnantajamalli

Asiakas ohjataan ottamaan yhteyttä henkilökohtaisen avun keskuksen työntajien ohjaus- ja neuvontapalveluun.

8.4.2 Hyvinvointialueen oma palvelutuotanto

Viranhaltija on yhteydessä henkilökohtaisen avun keskuksen palveluesihenkilöön

8.4.3 Palveluseteli

Asiakkaalle annetaan lista palvelusetelituottajista. Asiakas ottaa itse yhteyttä palveluseteliyrittäjiin ja sopii palvelun antamisen aloittamisesta palveluseteliyrittäjän kanssa. Palveluseteli annetaan toistaiseksi voimassa olevana, mikäli päätös on voimassa toistaiseksi. Palvelun toteuttamistapaa arvioidaan kuitenkin tarvittaessa uudelleen asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä.

8.4.4 Ostopalvelu

Ostopalveluvaihtoehdossa asiakkaan omatyöntekijä on yhteydessä hyvinvointialueen kuntakohtaisiin sopimusyrittäisiin ja tiedustelee näiltä, onko yrityksen mahdollista ottaa asiakkaan palvelun tuottaminen hoitaakseen. Yrityksen tulee vastata hyvinvointialueen tiedusteluun neljän arkivuorokauden kuluessa. Myönteisesti vastanneista yrityksistä valitaan tuntihinnaltaan edullisin sopimusyritys. Maksusitoumus ostopalveluun annetaan asiakassuunnitelman tarkastamisjaksolle.